

Dışışleri
Politikaları Kurulu

DOĞU AKDENİZ KRİZİ

POLİTİKA NOTU • EKİM 2020

YÖNETİCİ ÖZETİ

2000'li yılların başından itibaren Doğu Akdeniz'de zengin doğalgaz kaynaklarının keşfedilmesiyle birlikte kıyıdaş ve bölge dışı ülkelerin tüm dikkatleri bu bölgeye yoğunlaştı. Kıbrıs Adası çevresinde ve Doğu Akdeniz'de tespit edilen doğalgaz kaynaklarına ABD, Fransa ve İtalya menşeli şirketler başta olmak üzere birçok uluslararası enerji şirketi yatırım yapmaya başladı. Bu yatırımlara 2011 yılından itibaren Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) da eklendi. Böylece Türkiye ile Yunanistan; Türkiye ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasında yaşanan kıta sahanlığı anlaşmazlığı kısa süre zarfında çok taraflı bir boyuta ulaştı.

Doğu Akdeniz'deki temel sorun, kıyıdaş ülkeler arasında hakkaniyete dayalı deniz yetki alanlarının sınırının tüm tarafların kabul ettiği bir düzenlemeyle henüz belirlenmemiş olmasından ileri gelmektedir. Kıyıdaş ülkeler arasında yapılan anlaşmaların diğer kıyıdaş ülkeler tarafından tanınmaması esas meseledir. Bu bağlamda Türkiye, GKRY ile Mısır, İsrail, Lübnan arasında imzalanan anlaşmalar ile; Yunanistan ve Mısır arasında imzalanan münhasır ekonomik bölge anlaşmalarını tanınamamaktadır. Buna mukabil Yunanistan, GKRY ve Mısır da Türkiye ile Libya ve Türkiye ile KKTC arasında imzalanan anlaşmaları tanınamamaktadır.

Kıyıdaş ülkeler haricinde başlayan bu anlaşmazlığa günümüz itibarıyla ABD, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin yanı sıra Avrupa Birliği (AB) ve NATO gibi uluslararası kuruluşlar da müdahil olmuştur.

Türkiye açısından sorun oldukça önemli bir boyuttadır. Nitekim ülkenin kıta sahanlığı ciddi bir tehdit altındadır. Aynı zamanda Kıbrıs Türklerinin egemenlik hakları gasp edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye açısından birinci mesele Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin egemenlik haklarının korunmasıdır. Diğer taraftan ise Türkiye'ye dayatılan "Sevilla Hari-

tası"nın kabulü halinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'ndeki siyasi hakları, deniz ve liman güvenliği, askeri tatbikat sahaları, balıkçılık alanları tümüyle daralacak ve Türkiye Karadeniz kıyılarına mahkûm bir hale gelecektir.

Doğu Akdeniz krizinde Türkiye'nin tezlerine karşı AB ve NATO içerisinde bir ayrışma vardır. Başka bir ifadeyle ne AB ne de NATO Türkiye'ye karşı oybirliğiyle hareket etmemektedir. Zira Türkiye'nin tezlerini destekleyen çok sayıda uluslararası mahkeme ve hakemlik kararları mevcuttur.

Türkiye'nin AB ve NATO içindeki ayrışmadan azami ölçüde istifade etmesi önemlidir. Türkiye kendisine karşı Doğu Akdeniz'de bir blok halinde hareket edilmesinin önüne geçecek diplomatik yolları asla kapatmamalıdır. Türkiye'yi diplomatik yalnızlığa düşürmek amacıyla ve ayrıca Türkiye'nin uyuşmazlığın asli nedeni olduğuna dair yürütülen Rum/Yunan propagandası oldukça etkili olmaktadır. Bu noktada Türkiye'ye dayatılmak istenen kayıtsız şartsız Yunan tezlerini kabul edeceği bir müzakere sürecinin başlatılmasıdır. Ancak böyle bir durum Türkiye için felaket olacaktır. Bu yüzden Türkiye için kırmızıçizgi önkoşulsuz bir müzakere süreci olmalıdır.

DOĞU AKDENİZ KRİZİ

GİRİŞ

2000'li yılların başında Doğu Akdeniz havzasında hidrokarbon kaynakları üzerine yapılan bilimsel araştırmalar, bu bölgede enerji piyasasını ve enerji jeopolitiğini etkileyecek düzeyde bir kaynağın olabileceğini ortaya koydu. Meydana gelen bu gelişmelerin ardından Doğu Akdeniz'de denize kıyıdaş olan devletlerin deniz yetki alanları konusuna yönelik ilgisinde ciddi bir artış ortaya çıktı. Böylece enerji kaynaklarının tespiti, keşfi ve ticarileştirilmesi için deniz yetki alanlarının sınırlandırılması çalışmaları başladı. Bu bağlamda Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) 2003 yılında Mısır; 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında da İsrail ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmaları imzalayarak kendi deniz yetki alanlarını sınırlandırma yoluna gitti. Adı geçen devletlerle yapılan anlaşmalar sonrasında GKRY anlaşmalarla belirlediği deniz alanlarında petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri icra edebilmek için MEB ilan etti.

Münhasır Ekonomik Bölge Nedir?

Münhasır Ekonomik Bölge (MEB), 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile düzenlenmiştir. Münhasır ekonomik bölgenin alanı karasuları ile açık deniz arasında kalan deniz sahasıdır. Bu deniz sahasının ortaya çıkmasının en önemli nedeni balıkçılık bölgelerine ilişkin devletler arasında meydana gelen uyuşmazlıklardır. Kıyıdaş devlet, bu deniz alanlarında bazı ekonomik hak ve yetkilere sahiptir. Bu bölge, kapalı veya yarı-kapalı deniz statüsünde olmayan denizlerde, karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile (yaklaşık 370 km) kadar uzanmaktadır. Kıyıdaş devlet, münhasır ekonomik bölge olarak ilan ettiği deniz alanlarının yüzeyinde, içerisinde, deniz yatağında ve de deniz yatağı altındaki kısımlarda, canlı ve canlı olmayan tüm kaynaklardan ekonomik menfaat elde etme hakkına sahiptir. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ilgili maddelerine

göre münhasır ekonomik bölge sahasında sahildevletinin aşağıdaki hak ve yetkileri vardır.

1. Deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi
2. Sudan, akıntılardan ve rüzgârlardan enerji üretimi
3. Bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetler
4. Suni adalar, tesisler ve yapılar kurma; bunları kullanma ve bunlar üzerinde gümrük kanun ve kuralları uygulama
5. Seyrüsefer serbestliği ve uçuş serbestliği hakkından yararlanma
6. Denizaltı kabloları ve petrol/doğalgaz boruları döşeme
7. Denize ilişkin bilimsel araştırma yapma, deniz çevresinin korunması ve muhafazası
8. Bu hak ve yetkilerin yanı sıra sahildevletinin iki temel sorumluluğu bulunmak-tadır:
 - I. Kıyı devleti haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulundurmak ve Sözleşme hükümlerine aykırı olmayacak bir şekilde hareket etmek.
 - II. Kendi ekonomik bölgesi dâhilinde hukuka aykırı, kayıtdışı ve düzensiz balıkçılığı engelleme, caydırma ve önleme amacıyla gerekli tedbirleri almak.

Görüldüğü üzere kıyı devleti münhasır ekonomik bölge sayesinde deniz alanlarındaki doğal kaynaklar üzerinde arama, işletme, koruma ve düzenleme yetkisi elde etmektedir. Ayrıca dikkat çeken önemli bir husus da kıyı devletinin münhasır ekonomik bölge üye-

rindeki haklarının yalnızca ekonomik nitelikli haklarla sınırlı olmamasıdır. Yukarıdaki maddelerde açıkça görüleceği üzere kıyı devleti bu deniz alanında bazı egemenlik yetkilerine de sahiptir.

Münhasır ekonomik bölgenin tespiti içinde bulunulan coğrafyaya göre değişiklik göstermektedir. Temel ilke ilandır. Ancak sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgeninsınırlandırılmasının, hakkaniyete uygun bir anlaşmayla yapılması esastır. Bir başka ifadeyle karşı karşıya bulunan devletler arasındaki deniz alanlarının 400 milden az olması durumunda anlaşma yoluyla sınırlama yapmak gereklidir. Okyanus kıyısı ülkelerde geniş deniz alanlarından ötürü ilan usulü cariyken, deniz alanlarının 400 milden daha az olduğu yarı-kapalı denizlerde anlaşma yapmak mecburi vebu anlaşmanın hakkaniyete dayalı olması esastır. Bu yüzden Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'nde komşu ülkeler arası deniz uzaklığı 400 milden az olduğu için münhasır ekonomik bölgenin tespiti için sahildevletleri arasında uluslararası hukuka uygun hakça anlaşmalar yapılmalıdır. Son olarak münhasır ekonomik bölge ilan eden bir devletin, böylelikle kıta sahanlığı hakları kazanacağını da belirtmek gerekiyor. Başka bir ifadeyle bir ülkenin münhasır ekonomik bölge hakkı talep edebilmesi için öncelikle o ülkeye ait bir kıta sahanlığının olması zorunlu koşuldur.

Uluslararası Hukuka Göre Adaların Statüsü

Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'nde yaşanan uyuşmazlıklar büyük ölçüde Türk anakarasına yakın, egemenliği Yunanistan'a ait olan adalardan kaynaklanmaktadır. Türkiye'ye oldukça yakın bu adalar Doğu Akdeniz ve Ege'de özel bir durum meydana getirmektedir. Bu noktada gerçekten de hem devletler arasında akdedilen bölüşüm antlaşmaları hem de uluslararası mahkeme ve tahkim kararları Türkiye'nin tezlerini destekler niteliktedir.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121 maddesine göre insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların dışındaki adaların karasuları, bitişik bölge, kıta sahan-

lığı ve münhasır ekonomik hakkı bulunmaktadır. Ancak bu hükmün olduğu gibi alınıp Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'ne uyarlanması birçok anlaşmazlığı beraberinde getirmektedir.

Bu hükmün uygulanmasına ilişkin meydana gelen ihtilaflarda Uluslararası Adalet Divanı "her kıta sahanlığı anlaşmazlığının özel koşulları ile kendi içinde değerlendirilmesi gerektiğini" vurgulayarak özel coğrafi durumlardikkat çekmiştir. Bununla birlikte Deniz Hukuku Sözleşmesi adaların statüsüyle ilgili olarak **"kapalı veya yarı kapalı"** denizler için ayrı bir atıfta bulunmuştur. Buna göre iki veya daha çok devlet tarafından çevrili denizlerde; yine iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan kapalı veya yarı kapalı denizlerde kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde sahildevletlerinin kendi aralarında işbirliği yapmaları gerektiğinin altını çizmiştir.

Benzer uyuşmazlıklarda Adalet Divanı verdiği kararlarda karşılıklı devletler arasında orta çizgi (ortay hat) çizmenin hakça sonuculaşabilmek için en makul yaklaşım olacağını ortaya koymuştur. Sonuç itibarıyla yarı kapalı veya kapalı denizlerde hiçbir devlet tek başına münhasır ekonomik bölge ilan edemeyeceği, anakaradan uzaktaki adalar üzerinden kıta sahanlığı talep edemeyeceği mahkeme kararlarıyla hükme bağlanmıştır.

Örnek Mahkeme Kararları

Kanal Adaları Davası: İngiltere, Fransa kıyılarına yakın kendi egemenliği altında bulunan Kanal Adaları'nın kıta sahanlığı haklarının tanınmasını talep ettiği davada; sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesine göre yapılmasını ve bu prensibin uygulanırken orta hattın Fransa kıyıları ile Kanal Adaları'nın kıyılarının esas alınması koşulunu öne sürmüştür. Ancak mahkeme, Fransa kıyılarına İngiltere'den çok daha yakın konumdaki egemenliği İngiltere'ye ait adaların karasuları dışında herhangi bir deniz yetki alanına sahip olamayacağına 30 Haziran 1977 tarihinde hükmetmiştir.

Yılan (Zmiinyi) Adası Davası: Uluslararası Adalet Divanı'nın 3 Şubat 2009 tarihli kararında Ukrayna'ya ait ve Romanya'ya çok ya-

kın bir konumda bulunan Yılan Adası üzerinden Ukrayna'nın kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge hak iddiasında bulunamayacağına hükmetmiştir.

Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası: Malta, Libya ile arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, eşit uzaklık, adaların anakaralar kadar eşit deniz yetki alanlarına sahip olduğu tezini ileri sürmüştür. Ancak Divan, iki ülke arasındaki kıyıuzunlukları arasında büyük fark olduğunu (Libya 192 mil, Malta 24 mil) dikkate alarak Malta'nın iddialarını kabul etmeyerek Libya'ya daha geniş bir alanın bırakılması yönünde 3 Haziran 1985 tarihinde karar vermiştir. Sonuçta Divan vermiş olduğu kararla Malta'nın ada devleti olması nedeniyle Libya'dan talep ettiğinden daha az deniz yetki alanına sahip olmasına hükmetmiştir.

Yunan Tezleri

Atina nazarında Ege Denizi'ndeki tek sorun kıta sahanlığı meselesidir. Yunanistan, Ege Adaları'nın Yunan ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri sürmektedir. Bu iddiaya göre, Yunan egemenliğinde bulunan Ege Adaları Yunan kıta ülkesiyle bir bütün olup, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında bu özel koşulun esas alınması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu görüş doğrultusunda Atina, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının tespitinde Türkiye ile adalar arasında eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiğini talep etmektedir. Sorunun çözümü konusunda Yunanistan'ın resmi görüşü, Türkiye ile birlikte meseleyi Uluslararası Adalet Divanı'na götürmektir.

Atina'ya göre Yunanistan'ın doğudaki kıyı şeridini Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis adaları arasına çizilen bir hat oluşturmaktadır. Dolayısıyla kıta sahanlığının ölçümü bu kıyı şeridi esas alınarak yapılmalıdır. Ancak birçok uluslararası davada görüldüğü üzere Yunanistan'ın Girit, Kaşot, Çoban, Rodos ve Meis adalarını bir hatla birleştirilerek kıta sahanlığı sınırlandırılmasına esas oluşturmaları uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmektedir. Nitekim Almanya'da Christian-Albrecht Üniversitesi Öğretim Üyesi Uluslararası Kamu Hukuku Profesörü Nele-Matz-Lück'ün de ifade ettiği üzere Meis adasının Yunanistan ortay hat sınırı olarak kabul edilmesi deniz yetki alanlarının hakça paylaşımı bakımından adaletsiz bir yaklaşımdır.

Kıbrıs Sorununun Kısa Tarihi

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Türkiye dışındaki tüm devletler tarafından "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanınmaktadır. Türkiye'ye göre 1960 yılında Türk-Rum ortaklığında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti 1963 yılında patlak veren toplumsal olaylar nedeniyle hükümünü yitirmiştir.

19 Şubat 1959 Zürih ve Londra Anlaşmaları ile temelleri atılan ve 16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilen Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Türk ve Rum halklarının eşit kurucu ortaklığına ve de siyasi eşitliğine dayalı bir devlettir. 1960-1963 yılları arasında 3 yıl boyunca, Zürih ve Londra Anlaşmalarının kendi iradesi dışında imzalandığını dile getiren Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, Türklere azınlık haklarından öte bir hakkın verilemeyeceği yönünde uluslararası düzeyde yoğun bir mesai harcadı.

Kıbrıs'ta küçük bir azınlığın büyük bir çoğunluğu esir aldığı kampanyasıyla, Kıbrıs Türk halkının antlaşmalardan ve anayasadan doğan haklarını ortadan kaldırmaya yönelik antlaşmalara ve anayasaya aykırı bir hukuki girişim başlattı. Bu girişime Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'den diplomatik düzeyde sert tepki gelince, 21 Aralık 1963 günü Kıbrıs Türk halkını sindirmeye yönelik şiddet olaylarına başvurdu. Gelişen olaylar üzerine BM Güvenlik Konseyi 4 Mart 1964 tarihli oturumunda, Kıbrıs'ta BM Barış Gücü'nün kurulmasına ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşru hükümet olarak tanınmasının devamına ilişkin 186 sayılı kararı aldı.

BM Güvenlik Konseyi toplantısında Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan hükümetlerine danışılarak alınan bu karar, Rumları günümüze kadar gelen çözümsüzlükte ve Kıbrıs Türklerine azınlık muamelesi yapılmasında kilit rol oynadı.

Kıbrıs'ta 1968 yılında başlayan toplumlarası müzakereler günümüze kadar herhangi bir sonuç vermeden devam etti. Bu süreçte Türkiye 19 Şubat 1959 Zürih ve Londra Anlaşmaları ile garantör ülke olarak, güney kesiminin Türklere uyguladığı baskı, şiddet ve zulümlere karşı 1974 yılında Barış Harekâtı gerçekleştirdi. 2000'li yılların başında ABD, Türkiye ve AB'nin desteğiyle hız kazanan Kıb-

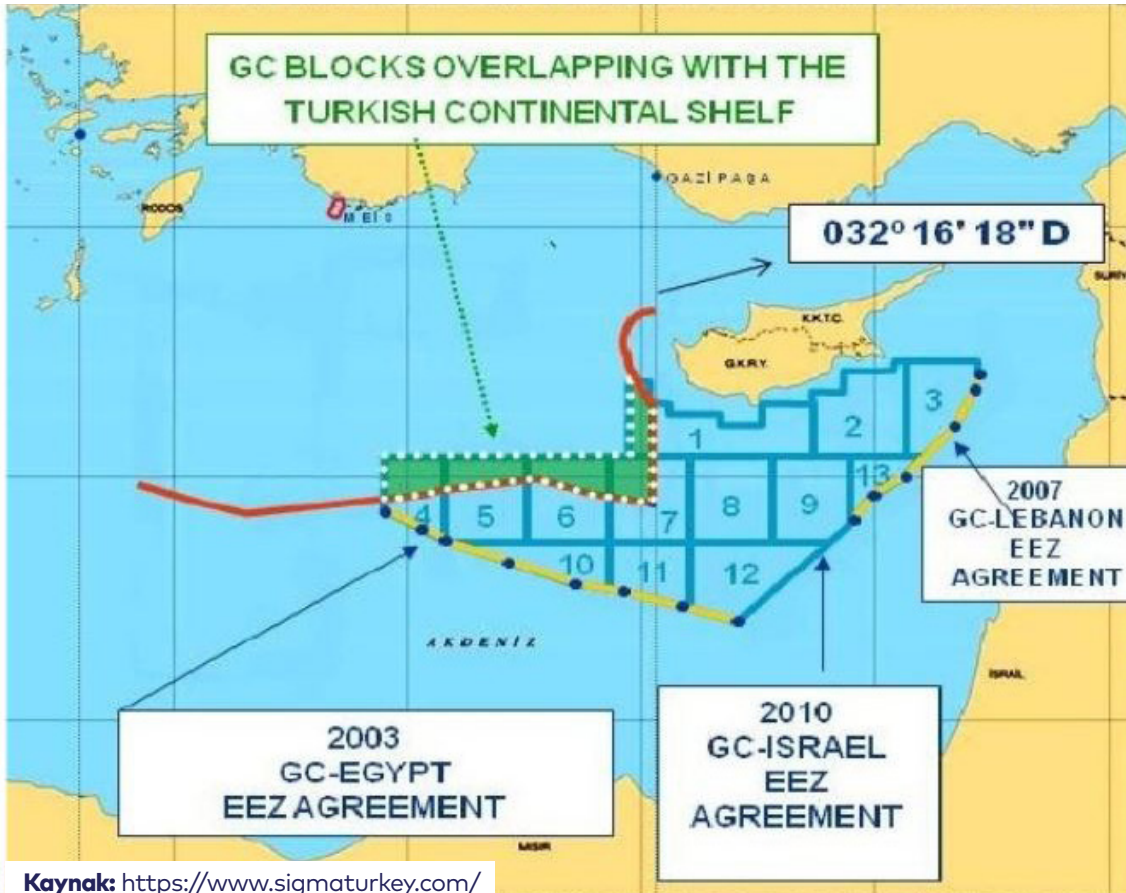
rıs müzakereleri sonucunda 24 Nisan 2004'te "Annan Planı" referandumu yapıldı. Referandum Rumların "hayır" oyu vermesiyle sonuçlandı. Bunun yanında AB ve ABD tarafından KKTC halkına verilen tüm sözler, 1 Mayıs 2004 tarihinde GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla tüm adayı temsilen AB'ye tam üye kabul edilmesi ve ardından gelen "Rum vetosu" nedeniyle rafa kaldırıldı.

Günümüzde AB'nin Kıbrıs ve Doğu Akdeniz politikasını GKRY ve Yunanistan şekillendirmektedir. GKRY'nin AB üyesi olmasıyla Kıbrıs meselesine AB taraf hale gelmiştir. Dahası Yunanistan ve GKRY, Kıbrıs sorununu AB'nin temel bir meselesi haline getirmek için yoğun bir diplomasi trafiği yürütmektedir.

Doğu Akdeniz Krizinin Esasları

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi adanın etrafında bol miktarda olduğu tahmin edilen hidrokarbon (doğalgaz ve petrol) kaynaklarından istifade etmek amacıyla 2003 yılında Mısır; 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile münhasır ekonomik bölge anlaşmaları imzaladı. Anlaşmalar Şekil 1'de gösterilmiştir. Türkiye, GKRY'nin deniz yetki alanlarını sınırlandırma teşebbüslerinin kabul edilmeyeceğine ilişkin diplomatik itirazını 2 Mart 2004 tarihinde BM'ye iletti.

Şekil 1: G.K.R.Y'nin imzaladığı MEB Anlaşmaları ve Türk Kıta Sahranlığı ile Çatışan kısımlar

Ancak GKRY Türkiye'nin itirazlarını dikkate almayarak Kıbrıs adasının etrafında 13 petrol bölgesi ilan eden bir yasayı kabul etmesinin ardından, ilan ettiği deniz sahalarını 15 Şubat 2007 günü uluslararası ihaleye açtı. Böylece Doğu Akdeniz krizi beklenen eşiği aşmış oldu. Türkiye GKRY'nin imzalamış olduğu anlaşmalara aşağıdaki gerekçeler üzerinden itiraz etmektedir.

Türk Tezleri

1. 32° 16' 18" Doğu boylamından itibaren Kıbrıs adasının batısında kalan deniz alanları Türkiye'nin kıta sahanlığı içerisinde yer almaktadır.

2. GKRY, Ada'nın tamamını temsil etmediği gibi, Kıbrıs Türkleri adına anlaşmalar akdetme yetkisi de yoktur.

3. GKRY, petrol-doğalgaz gibi konularda adadaki iki halkın ortaklaşa sahip olduğu hakları ihlal etmektedir.

4. GKRY'nin verdiği ruhsatlar uluslararası hukuka aykırı olduğundan yok hükmündedir. Dolayısıyla geçerliliği bulunmayan bu ruhsatlara dayanarak petrol-doğalgaz arama faaliyetleri gerçekleştirmeye ilgi duyabilecek şirket ve ülkelerin sorumluluk ile hareket etmeleri gerekmektedir.

5. Kıbrıs Türklerinin ve Rumlarının ada'nın kaynaklarından eşit ve adil şartlar altında yararlanmalarına imkân verecek Birleşmiş Milletler gözetiminde ortak bir komisyon kurulmalıdır.

Rum Tezleri

1. Adadaki tanınmış tek yasal otorite "Kıbrıs Cumhuriyeti"dir.

2. "Kıbrıs Cumhuriyeti" otoriteleri egemenlik hakları çerçevesinde uluslararası hukukun içerisinde kalmak koşuluyla her türlü anlaşmayı yapma hakkına sahiptir.

3. Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarına saldırmaktadır.

4. Kıbrıs sorununun müsebbibi Türkiye'dir.

5. Türkiye'nin adadaki askeri varlığını ve garantörlük hakkını sonlandırmayan hiçbir anlaşmaya Rum tarafı asla "evet" demeyecektir.

6. Türkiye Doğu Akdeniz'de provokatif, istikrar bozucu ve bölgesel güvenliği tehlikeye atan bir politika izlemektedir.

7. Türkiye yürüttüğü "yasadışı" doğalgaz arama faaliyetleriyle "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin münhasır ekonomik bölgesini işgal etmektedir.

8. "Türk saldırganlığı", AB'den gelen pasif

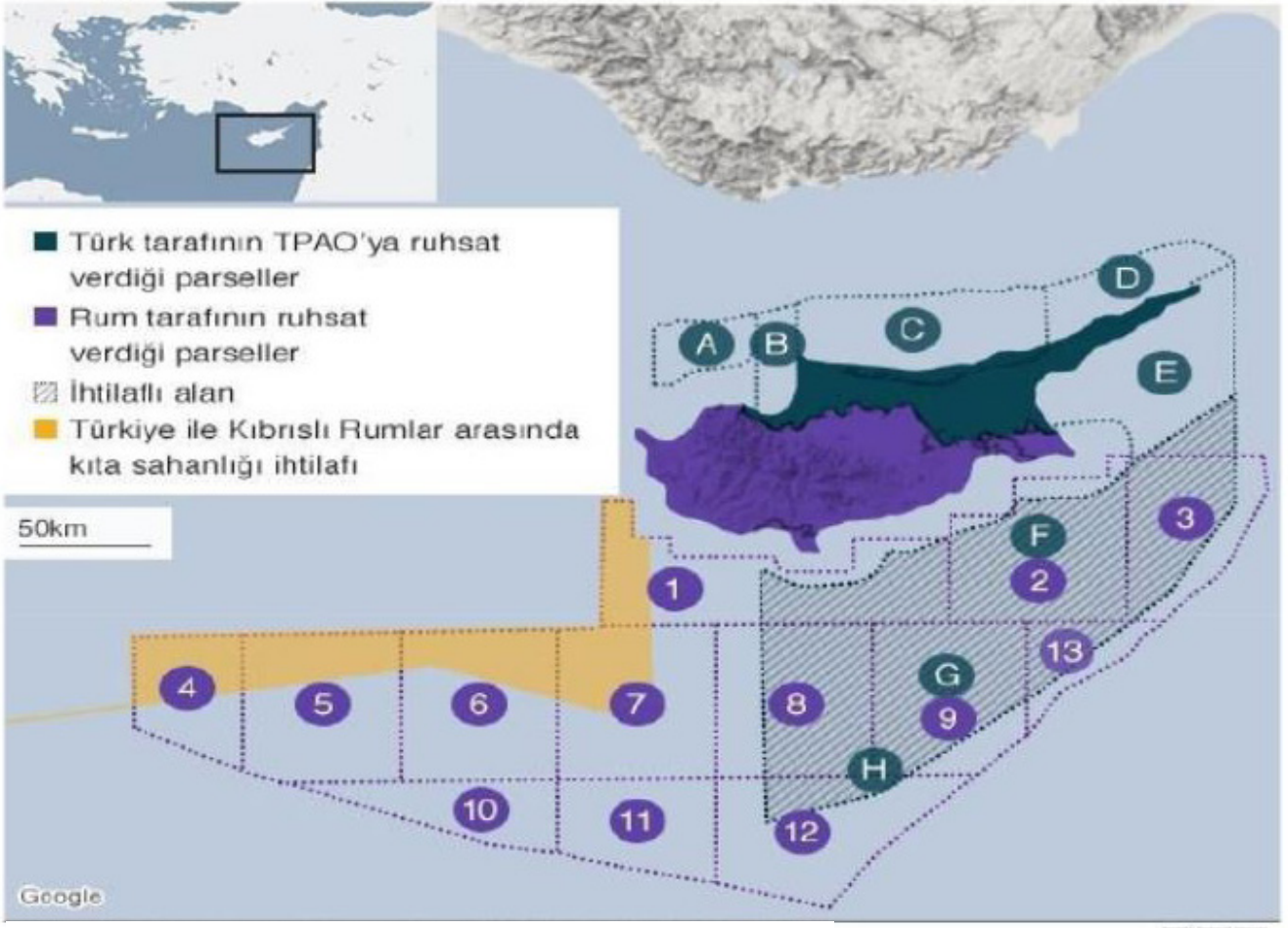
tepki nedeniyle artarak devam etmektedir.

9. AB, Doğu Akdeniz'de barış ve istikrara yönelik Türkiye'nin tehditlerine yanıt vermelidir.

Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Anlaşması

Türkiye ve KKTC makamlarının uyarılarını dikkate almayan GKRY'nin sondaj faaliyetlerine 19 Eylül 2011 tarihinde başladığını açıklamaları üzerine, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu 21 Eylül 2011 tarihinde iki ülke arasında kıta sahanlığı sınırlarını belirleyen anlaşmayı BM Genel Kurulu çalışmaları vesilesiyle bulundukları New York'ta imzalamıştır. Anlaşma ile Kıbrıs Türklerinin, aynen Kıbrıslı Rumlar gibi adanın tüm kıta sahanlığı üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz hakları vurgulanmıştır. Bu anlaşmanın hemen ertesinde KKTC Bakanlar Kurulu tarafından adanın çevresindeki deniz alanlarında petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma ruhsatları Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na verilmiştir.

Doğu Akdeniz'deki ihtilaflı parseller

Kaynak: Kıbrıs Tarım, Çevre ve Kırsal Gelişim Bakanlığı & TPAO

BBC

Yukarıdaki haritada harflerle gösterilen deniz sahaları KKTC tarafından TPAO'ya ruhsat verilen deniz alanlarıdır. Türkiye ile KKTC arasından yapılan bu anlaşmadan sonra kriz daha da derinleşmiştir. Çünkü bu anlaşmayla birlikte Türkiye adanın tüm çevresinde petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine fiilen başlamıştır. Böylece ABD'nin Noble ve Exxon Mobil şirketlerinin yanı sıra İtalyan ENI ve Fransız Total şirketleri Kıbrıs'ın birçok noktasında TPAO ile karşı karşıya gelmeye başlamıştır. Türkiye yukarıdaki haritada yer alan 1, 4, 5, 6, 7 nolu parselleri kendi kıta sahanlığı içerisine girdiği gerekçesiyle GKRY tarafından ruhsatlandırılan şirketlerin buralarda faaliyet yürütmesine Deniz Kuvvetleri vasıtasıyla izin vermemektedir. Diğer taraftan adanın güney ve doğu kısımlarında TPAO'ya ait sondaj ve sismik araştırma gemilerine yine Deniz Kuvvet-

leri eşlik etmektedir. Dolayısıyla deniz yetki alanlarında meydana gelen uyuşmazlıklar, bölgeye birçok devletin donanma yollamasına yol açarak, askeri krizlere kapı aralamıştır.

Türkiye-Libya Anlaşması

Türkiye ile Libya arasında 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanan deniz yetki alanları sınırlandırmasına dair mutabakat muhtırası Doğu Akdeniz'deki tüm dengeleri altüst etti.

Türkiye bu anlaşmayla Yunanistan'ın doğu deniz sınırlarını belirledi. Böylece Türkiye, anlaşma sayesinde Yunanistan ile Kıbrıs ve Mısır arasında meşru bir kalkan oluşturdu. Türkiye-Libya Anlaşması Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ileri sürdüğü tezler bakımından oldukça kıymetli

bir belgedir. Anlaşma, Libya'nın Birleşmiş Milletler tarafından tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzalanmış olmasına rağmen, Atina ve Kahire mutabakatın uluslararası hukuka aykırı olduğunu ileri sürmektedir. Ancak uluslararası hukuk nazarında bu iddianın herhangi bir yeri bulunmamaktadır. Türkiye Libya Anlaşması'nı hukuken geçersiz kılma çabaları bir sonuç vermeyince, bu defa Yunanistan, Fransa ve Mısır'ın aktif bir şekilde Libya'da meşru hükümete isyan eden Hafile Hafter güçlerini desteklemeye başladıkları görülmektedir. Buradaki nihai amaç Hafter'i iktidara taşıyarak Türkiye Libya Anlaşması'nı iptal ettirmektir. Hafter'i silah gücüyle iktidara taşıma planları başarısız olunca söz konusu tarafların, Libya'nın doğusunu kontrol altında tutan Hafter'in Libya'yı bölmesine yeşil ışık yakan siyasi bir düşüncüyü hayata geçirmeye dönük adımlar attıkları anlaşılmaktadır. Türkiye'nin bu bağlamda Libya'da Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni desteklemesinin yanında, Libya'nın toprak bütünlüğünün korunması için hem Libya içinde hem de soruna müdahil olan taraflarla diplomatik temaslar yürütmesi hayati bir öneme sahiptir.

Diğer Aktörlerin Doğu Akdeniz Krizine Yaklaşımı

Avrupa Birliği: AB birlik dayanışması kapsamında gerilimin başından bu yana kurumsal düzeyde Rumları ve Yunanistan'ı desteklemektedir. Bu bağlamda AB, Türkiye'nin uluslararası hukuku ihlal ettiğini, Rumların ve Yunanlıların egemenlik sahasını işgal ettiğini ve bu yüzden Türkiye'nin doğalgaz arama faaliyetlerinin "yasa dışı" olduğunu belirtmektedir. Bu konuda Yunanistan ve GKRY'nin AB içindeki en büyük destekçisi Fransa'dır. Bu üç ülke AB'nin Türkiye'nin geri adım atmasını sağlayacak yaptırım kararı alması için yoğun bir mesai harcamaktadır. İspanya, İtalya, Malta, Macaristan gibi bazı üye ülkeler yaptırım kararını desteklememektedir. Ancak Fransa'nın bu ülkeler üzerinde ciddi bir baskısı söz konusudur. Sonuç itibarıyla AB Doğu Akdeniz konusunda tam bir görüş birliği içinde değildir.

İsrail: İsrail Doğu Akdeniz krizinden fayda sağlayan ülkelerin başında geliyor. Kriz sayesinde Yunanistan, Mısır, BAE, Bahreyn, kimi körfez ülkeleri ve GKRY ile yakın bir ilişki kurmayı başardı. Bölgesel yalnızlığından kurtuldu. İsrail açısından konu üç açıdan önemlidir. Birincisi, Türk-Yunan (Fransız) çekişmesinin bölgede nasıl bir

jeopolitik sonuç doğuracağı. İkincisi bölgedeki enerji kaynaklarının nasıl dünya pazarlarına taşınacağı. Üçüncüsü ise söz konusu krizin Filistin sorununu nasıl etkileyeceğidir. Şu an için İsrail, Yunanistan, Mısır ve GKRY arasında doğalgaz kaynaklarını Avrupa pazarlarına Türkiye güzergâhını kullanmadan sevk etme konusunda bir mutabakat vardır. EastMed Projesi ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu bu mutabakatın somut iki çıktısıdır.

Fransa: Fransa, Türkiye ile; Suriye, Doğu Akdeniz ve Libya'da gerilim yaşamaktadır. Fransa Cumhurbaşkanı Macron bu üç bölgede Fransa'nın askeri ve siyasi gücünü artırma yönünde adımlar atmaktadır. Ayrıca bu üç meseleyi AB'nin dış politikasının merkezine oturtma yönünde aktif bir diplomasi yürütmektedir. Güney Kıbrıs ile 2017 yılında savunma işbirliği anlaşmasının bir benzerini Yunanistan ile yapmak için Doğu Akdeniz krizini fırsata dönüştürmeye çalışmaktadır. Zira Fransa Güney Kıbrıs ile yaptığı bu anlaşma yoluyla adanın güneyinde deniz ve hava üslerini kullanma hakkını elde etmişti. Dolayısıyla Fransa'nın Yunanistan'dan Suriye'ye kadar uzanan geniş bir hat boyunca askeri, siyasi ve ekonomik çıkarlar kazanma stratejisi göz ardı edilmemelidir. Ayrıca Fransa, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkin bir aktör olmasını ve Libya'da siyasi, askeri ve ekonomik bir nüfuz kazanmasını Sahra altı Afrika'daki çıkarlarına bir tehdit olarak algılamaktadır. Dolayısıyla Fransa'nın Doğu Akdeniz'e ilgisinin bir ayağını da Afrika'daki çıkarlarının oluşturduğu dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan Fransa'nın uluslararası enerji devi Total şirketi vasıtasıyla Lübnan'dan Libya'ya kadar tüm doğalgaz ve petrol kaynaklarını kontrol etme stratejisi güttüğü dikkate alınmalıdır.

Almanya: Almanya, 2020 yılının sonuna kadar AB dönem başkanlığı görevini yürütüyor. AB'nin önünde Brexit, ABD, Çin ve Rusya ile ilişkiler ve Belarus ile gerilim, mülteci krizi ve pandeminin yarattığı eko-

nomik sorunlar durmaktadır. AB'nin geleceğini mutlak manada etkileyecek bu sorunların çözülmesi Almanya için öncelikli bir meseledir. Bu nedenle Almanya, Doğu Akdeniz krizinin AB'nin enerjisini tüketmesine ve AB'yi yeni bir bunalıma sürüklemesine sıcak yaklaşmıyor. Almanya Başbakanı Angela Merkel ve Dışişleri Bakanı Heiko Maas, bölgede diyalog kurulmasını ve tarafların istikşafi görüşmeler yapmasını tavsiye etmektedir. Diğer yandan Almanya, Fransa'nın yürüttüğü sert politikayı tasvip etmediğini ifade etmektedir. Almanya yürüttüğü Türkiye ile Yunanistan arasındaki yoğun ve sessiz diplomasi Ağustos 2020 başında istediği sonucu elde etti. Türkiye ve Yunanistan'ı gerginliği düşürecek bir metni 7 Ağustos'ta duyurmaya ikna etti. Ancak Yunanistan'ın bu uzlaşuya rağmen karşılıklı açıklamaların yapılmasına bir gün kala Mısır ile deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması imzalaması Almanya'yı sükûtu hayale uğrattı ve varılan uzlaşığı ortadan kaldırdı.

NATO: Soğuk Savaş Dönemi'nde Kıbrıs sorunu nedeniyle çatışmanın eşiğine gelen NATO'nun iki stratejik üyesi Türkiye ve Yunanistan'ın günümüzde Doğu Akdeniz kriziyle yeniden karşı karşıya gelmesi NATO içerisinde endişelere sebebiyet vermektedir. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg de Merkel gibi diyalogdan yana olduğunu ifade etti. Bu çerçevede taraflar arasında yürüttüğü 2 haftalık mekik diplomasisi sayesinde Ankara ve Atina'nın ittifak çatısı altında "olası kazaların ve askeri çatışmanın engellenmesi" amacıyla 3 Eylül tarihinde teknik görüşmeler yapmasını taraflara kabul ettirdi. Ancak Yunan hükümeti Stoltenberg'in açıklamasının gerçeği yansıtmadığını ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine son vermedikçe Ankara ile diyalog başlatmayacağını duyurdu.

ABD: ABD, Türkiye ile Yunanistan arasında 1950'lerden bu yana bir denge politikası izlemektedir. Türkiye ile Yunanis-

tan'ın sıcak çatışmanın eşiğine gelmesini NATO'nun güvenliği açısından her zaman tehlikeli görmüştür. ABD'nin bu geleneksel politikası şimdiye kadar kendisini Doğu Akdeniz'de göstermedi. İki NATO üyesinin arasındaki gerilimi azaltma konusunda ABD henüz somut bir adım atmadı. Bu sessizliğin en önemli nedeninin 3 Kasım 2020 tarihindeki Başkanlık Seçimleri olduğu tahmin edilmektedir. Bu sessizliğe rağmen Amerikalı uluslararası enerji şirketlerinin, Yunan lobisinin ve İsrail'in etkisiyle ABD'nin Rum-Yunan pozisyonuna daha güçlü destek verdiği görülmektedir. Bilhassa Washington'un 1987 yılından beri "Kıbrıs Cumhuriyeti"ne uyguladığı silah ambargosunu bu süreçte kaldırması bu desteğe işaret etmektedir. Fakat yine de ABD'de de bazı kesimler Fransa'nın Suriye'den Libya'da kadar sürdürdüğü kriz siyasetinin Rusya'ya alan açtığından kuşku duymaktadır.

Mısır: Mısır 2003 yılında GKRY, 6 Ağustos 2020'de de Yunanistan ile imzaladığı münhasır bölge anlaşmalarıyla, Türkiye ile GKRY ve Yunanistan arasında yaşanan sorunun ana tarafı haline geldi. Mısır'da 2013 yılında darbe ile Abdülfettah Sisi'nin işbaşına gelmesiyle Türkiye-Mısır ilişkileri Yunanistan, GKRY, Fransa ve İsrail lehine bozuldu. Türkiye'nin Libya'ya müdahalesiyle iki ülke savaşın eşiğine sürüklendi. Mısır Yönetimi, Türkiye'nin Sisi'yi devirmek için ülkenin içişlerine müdahale edeceği kaygısı taşımaktadır. Sisi'ye göre Libya'da Müslüman Kardeşler Örgütü işbaşındadır ve en büyük destekçisi de Türkiye'dir. Bu yaklaşımdan hareket eden Sisi Hafter'e destek vermektedir. Bugün Mısır, GKRY ve Yunanistan ile imzaladığı münhasır ekonomik bölge anlaşmasından daha faydalı bir anlaşmayı Türkiye ile imzalamak fırsatına sahiptir. Ancak Fransa ve İsrail bu noktada Kahire'ye baskı yapmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Günümüz itibariyle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Doğu Akdeniz'deki politikalarını Saadet Partisi olarak desteklediğimizi açık bir şekilde ifade etmek isteriz. Zira ortada milletimizin tümünü yakından ilgilendiren milli menfaatler söz konusudur.

2. Türkiye'nin krizi aşmada birincil önceliği diplomasi olmalıdır. Bu çerçevede Avrupa Birliği, NATO ve Birleşmiş Milletler nezdinde aktif bir diplomasi yoluyla Türkiye'nin haklı tezleri etkin bir şekilde anlatılmalıdır. Nitekim gerek AB gerekse ABD Yunanistan'ın Türkiye'ye dayatmaya çalıştığı **"Sevilla Haritası"**nın hukuki bir belge olmadığını açıklamışlardır. Bu açıklamalarla birlikte Türkiye'nin tezlerine temel dayanak oluşturan uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarının uluslararası basında ve uluslararası kamuoyunda daha görünür hale getirmek amacıyla sonuç alıcı bir kamu diplomasisi yürütülmelidir.

3. Yunanistan'ın Ege ve Doğu Akdeniz'deki genişlemeci siyasetini ve Fransa'nın saldırgan tavrını kabul etmemiz asla söz konusu olamaz. Bu iki devletin Avrupa Birliği'nin ve NATO'nun güvenliğini tehdit ettiği ortadadır. Bu ülkelerin olası müzakere süreçlerini baltalamaya çalıştıkları dikkatimizden kaçmamaktadır. Bu, müsamaha edilecek bir durum değildir. Bu noktada NATO ve AB'yi akliselim, soğukkanlı ve tarafsız davranmaya davet ediyoruz. Ayrıca vurgulamak isteriz ki Türkiye hiçbir ülkenin tehdidine boyun eğecek bir ülke değildir. Bu, ne bir hamaset ne de bir blöftür; sadece tarihten aldığımız cesaret, milletimize duyduğumuz güvendir.

4. Fransa'nın Güney Kıbrıs ile yaptığı askeri ve siyasi anlaşmalar, 1960 Anlaşmalarına açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Fransa'nın Kıbrıs'ta garantör ülke gibi davranması had-dini aşan, kabul edilemez bir davranıştır. Fransa'nın bu sorumsuz tavrının Kıbrıs sorununu derinleştirmekten başka hiçbir yaraya merhem olmayacağını ifade etmek isteriz.

5. Milli Görüş ilke ve idealleri çerçevesinde siyasi fikrimizin şekillendiği ilk günden itibaren soydaşlarımız olan Kıbrıs Türklerinin insan

onuruna yakışır bir hayat sürmeleri, temel şiarımız olmuştur. Koşullar ne olursa olsun hiçbir zaman adadaki kardeşlerimizin siyasi, ekonomik ve demokratik haklarının gasp edilmesine asla müsaade etmeyeceğimizi bir kez daha vurgulamak isteriz. Adı ne olursa olsun hiçbir siyasi aktör, Kıbrıs Türklerinin kara, hava ve denizlerdeki hak ve menfaatlerini yok sayamaz, görmezden gelemaz. Bu hakları gasp edici oldubittiler meydana getiremez. Kıbrıs'ta siyasal açıdan iki milletin var olduğu, Batı dünyası tarafından artık görülmelidir.

6. Saadet Partisi tüm coğrafyadaki ülkelerin toprak bütünlüğünün korunmasından yanadır. Bu çerçevede Libya'nın bölünmesine, parçalanmasına ve de Birleşmiş Milletler tarafından tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni silah yoluyla devirme çabalarına karşı olduğumuzu bildirmek isteriz. Türkiye ile Libya arasında imzalanan mutabakat muhtıralarını da desteklediğimiz ayrıca bilinmelidir.

7. Türkiye'nin Libya ile yapılan anlaşmanın benzerlerinin Mısır, Lübnan gibi diğer denizlerden komşu ülkelerle de yapılabilme olasılığı, devletin ilgili organları tarafından değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda dış politika meselelerinin ülkelerle ilişkilerde ayrı dosyalar üzerinden yürütülmesinin ülkemizin menfaatine olacağı aşikârdır. Hükümet bu noktada **"İsrail Körfez Ülkeleri Normalleşme Sürecini"** Doğu Akdeniz bağlamında iyi okumalıdır.

8. Doğu Akdeniz'de artan bir istikrarsızlığın bölgesel ve küresel barışı tehlikeye atacağı, düzensiz göç hareketlerini tetikleyeceği, ekonomik ve toplumsal güvenliği alaşağı edeceği ve ortaya çıkacak bu olumsuz koşulların en çok Akdeniz ülkelerine zarar vereceği, bilinen bir gerçektir. Böylesi bir durum bölgede yeni çatışmaları tetikleyebilir; hatta bölge üzerinde yeni hegemonyaların kurulmasına yol açabilir. Bu tehdit ve tehlikelerden ötürü tüm tarafları, kapsamlı bir konferansta önkoşulsuz bir şekilde bir araya gelerek sorumluluk almaya; burada tezlerini medeni bir şekilde konuşmaya ve hakkaniyet ve adil paylaşım esaslı çözüm modelleri üzerinde mesai harcamaya davet ediyoruz.

